

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра соціології та психології

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни **«Методика проведення психологічної експертизи
в різних галузях психології»**
обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Тема 3. Психологічна експертиза у різних галузях психології

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології – Протокол №8 від 15.08.2023

Розробники:

1. Доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук, Маннапова К.Р.

Рецензенти:

1. Професор кафедри психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, доктор психологічних наук, професор Кузнецов М.А.
2. Доцент кафедри соціології та психології педагогіки факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Шиліна А.А.

План лекції:

1. Предмет психологічної експертизи в освіті та її основні напрямки.
2. Психолого-лінгвістична експертиза в освіті.
3. Особливості психологічної експертизи іграшки.
4. Психологічна експертиза освітнього середовища.
5. Психолого-педагогічна експертиза.

Рекомендована література

Основна:

1. Буняк Н. А. Медико-психологічна експертиза та медико-педагогічна експертиза [Електронний ресурс] // Психологічна експертиза: навч. посіб. / Н. А. Буняк. – Тернопіль, 2017. – С. 76–92. – Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/25569>

2. Землянська О. В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. / О. В. Землянська : МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ Х. : ХНУВС, 2012. 300 с.

3. Землянська О. В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи: (Монографія). – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2019. – 367 с.: ил., табл.. – Бібліогр.: с. 352-364.

4. Крюкова М. А., Єлховський І. В. Судово-психологічна експертиза (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології) / М. А. Крюкова – Одеса: Фенікс, 2021. – 61 с.

5. Лапченко І. О. Психологічна експертиза в освіті [Електронний ресурс] / І. О. Лапченко // Значимість психології в сучасному суспільстві: сутність і проблеми розвитку : матеріали третьої міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 9–10 груд. 2016 р. – Одеса, 2016. – С. 84–87. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/psy/14dec2016/14dec2016.pdf#page=84>

6. Психологічна експертиза [Електронний ресурс]: наук.-допом. бібліогр. покажч. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Електрон. текст. дані. – Луцьк, 2021. – 80 назв.

7. Перепічка О. І. Комплексна експертиза та комплекс експертиз: порівняльний аналіз освіти [Електронний ресурс] / О. І. Перепічка // Криміналістика і судова експертиза : міжвід. наук.-метод. зб. / М-во юстиції України, Київ. н.-д. ін-т судових експертиз. – Київ, 2013. – Вип. 58(2). – С. 123–126. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58\(2\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58(2)_25)

8. Черезова І. О. Особистісна та професійна готовність психолога до експертної діяльності [Електронний ресурс] // Психологічна експертиза : навч. посіб. / І. О. Черезова. – Бердянськ, 2018. – С. 17–25. – Режим доступу: <http://bdpu.org:8080/handle/123456789/265>

9. Яблонський А. І. Гуманітарно-психологічна експертиза в контексті професійної діяльності психолога [Електронний ресурс] / А. І. Яблонський // Теорія і практика сучасної психології : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. –

Запоріжжя, 2019. – № 5, т. 1. – С. 81–86. – Режим доступу: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/5_2019/part_1/5-1_2019.pdf#page=81

10. Юридична психологія : підручник / за заг. ред. академіка АПрН України доктора юридичних наук, професора О. М. Бандурки. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

Допоміжна:

11. Керевич О. В. Особливості призначення судових експертиз для встановлення індивідуально-психологічних особливостей підозрюваного (обвинуваченого) [Електронний ресурс] / О. В. Керевич // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 2. – С. 31–36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_2_5

12. Кобера А. В. Теоретичні аспекти судово-психологічної експертизи емоційних станів [Електронний ресурс] / А. В. Кобера // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія: Психологія і педагогіка. – Острог, 2010. – Вип. 16. – С. 113–119. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2010_16_14

13. Назаров О. А. Проблемні питання порядку проведення атестації судових експертів-психологів відповідно до чинного законодавства України [Електронний ресурс] / О. А. Назаров // Наука і освіта. – 2014. – № 7. – С. 123–127. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_7_30

14. Мотлях І. О. Психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа як можливе джерело доказів / І. О. Мотлях // Право та державне управління : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; голов. ред. А. О. Монаєнко. – Запоріжжя, 2011. – № 4. – С. 117–120.

15. Сікорська Л. Б. Особливості психологічної експертизи неповнолітніх підозрюваних у злочинах в контексті організованої злочинності / Л. Б. Сікорська // Психологічні аспекти національної безпеки: організована злочинність : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 трав. 2010 р. / Львів. держ. ун-т внутр. справ ; [відп. за вип. М. Й. Варій]. – Львів, 2010. – С. 192–195.

16. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник / Ю.М. Чала, А.М. Шахрайчук. — Харків: НТУ «ХПІ», 2018. —246 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті:

17. Пошукова система Google Академія (Google Scholar)
<http://scholar.google.com>

Текст лекції

1.Предмет психологічної експертизи в освіті та її основні напрямки

Поняття експертизи останнім часом одержало досить широке поширення в освітній практиці. Актуальними є такі поняття, як «експертиза уроку», «експертиза інноваційного проекту», «експертиза учбово-методичних матеріалів» тощо.

Експертиза в освіті – це особливий спосіб вивчення інноваційних явищ і процесів в освіті, що має метою виявлення в них потенціалу розвитку. Відмінними рисами експертизи при цьому виступають використання гуманітарної методології пізнання; гнучкість у застосуванні конкретних методів і засобів навчання; практикоорієнтований характер експертного дослідження, його розвиваюча та підтримуюча спрямованість.

Виходячи з аналізу практики проведення експертизи в освіті, можна виділити наступні основні її функції:

Прогностична функція.

Нормативна функція.

Оцінна функція.

Дослідницька функція.

Розвиваюча функція.

Виділяють **основні напрямки експертної діяльності**, що одержали найбільш широке поширення в сфері освіти:

- експертиза освітніх проектів і дослідно-експериментальної роботи;
- експертиза програм розвитку освіти й нормативно-правових документів;
- експертиза педагогічної діяльності учителів у ході атестації та їх інноваційних розробок;

експертиза авторських програм та учбово-методичних комплексів.

Основою побудови психологічної теорії експертизи у сфері освіти є положення про експертну діяльність як професійний вид діяльності.

З одного боку, це обумовлено процесами професіоналізації: експертні функції вводяться в посадові обов'язки педагогів, психологів, методистів і заступників директорів шкіл; фахівців, що займаються атестацією педагогічних працівників; співробітників інститутів підвищення кваліфікації. У системі додаткового освіти реалізуються навчальні програми підвищення кваліфікації й професійної перепідготовки експертів; розробляються й оформляються методичні рекомендації й інструментарій для різних видів експертизи.

З іншого боку, досвід проведення психологічних експертиз свідчить про те, що експертна діяльність в освіті має особливе призначення, специфічні функції, завдання й технологію проведення, передбачає особливий перелік вимог до професійного рівня експертів.

Замовлення на проведення експертизи формулюються ззовні - або керівниками освіти, або самими авторами інноваційних освітніх проектів. Експертові надається право самостійного вибору прийомів, засобів, процедур проведення експертизи. Нерідко у формулюванні експертного завдання бере участь сам експерт, що дозволяє зробити його більш коректним й обґрунтованим.

Найчастіше замовлення на експертизу в сфері освіти формулюється

загальному вигляді: «оцінити результати дослідно-експериментальної роботи в освітній установі», «розглянути результати апробації нового учбово-методичного комплексу», «проаналізувати пропонований освітній проект» тощо.

У цілому можна виділити **три основні групи замовників експертизи в освіті:**

- 1) представники районних, міських, обласних і державних органів керування освітою;
 - 2) керівники й педагогічні колективи різних видів і типів освітніх установ;
 - 3) окремі педагоги, групи педагогів, учені, що працюють у сфері освіти.
- Зазначені групи замовників, звертаючись до психологів як до експертів, переслідують різні цілі.

Представники органів керування освітою отримують інформаційну основу для прийняття певного управлінського рішення. У сферу їхніх інтересів входить увесь спектр питань розвитку освіти, починаючи із творчої діяльності окремих педагогів і закінчуючи великими інноваційними проектами обласного й державного масштабу. На регіональному рівні замовлення на експертизу від органів керування освітою може здійснюватися наступними напрямками:

експертиза результатів дослідно-експериментальної роботи на регіональних експериментальних майданчиках;

експертиза нормативно-правових документів, що забезпечують змістовно-процесуальну сторону розвитку освіти;

експертиза рівня кваліфікації й професіоналізму педагогічних і керівних кадрів у ході атестації;

експертиза авторських програм, підручників, учбово-методичних і дидактичних матеріалів, що підлягають тиражуванню й використанню в освітніх установах регіону;

експертиза результатів реалізації цільових і комплексних обласних програм розвитку освіти;

експертиза інноваційних проектів, пропонованих до реалізації.

Управлінські рішення, прийняті на основі експертизи, оформляються у вигляді відповідних наказів, положень, рекомендацій. Якщо замовником експертизи виступають **керівники й педагогічні колективи окремих освітніх установ**, загальною метою стає проведення свого роду «педагогічного аудиту» освітнього процесу в даній установі. Як правило, у педагогічному колективі, що пройшов певний шлях пошуку й апробації своєї моделі школи, формується потреба подивитися на себе «з боку», визначити, на якому етапі розвитку перебуває установа, які наступні пріоритетні завдання варто вирішувати, які корективи необхідно внести в програму розвитку тощо.

третю групу замовників експертизи входять **автори навчальних програм, підручників, учбово-методичних і дидактичних матеріалів,**

розробники нових технологій навчання, які зацікавлені в оцінці та широкому визнанні власного інтелектуального доробку.

Враховуючи вищезазначене, можна виділити загальні цілі експертизи з боку різних груп замовників:

створення інформаційної основи для прийняття управлінських рішень, пов'язаних з розвитком освіти;

проведення педагогічного аудиту в освітніх установах, що реалізують інноваційні проекти;

легітимізація й тиражування авторських програм, підручників, матеріалів, що забезпечують змістовний і технологічний розвиток освітніх процесів.

2.Психолого-лінгвістична експертиза в освіті

Психолого-лінгвістична (психолінгвістична) експертиза досліджує усне та писемне мовлення особи (графічні, мімічні, пантомімічні, вокалографічні ознаки), встановлює особистісні якості, психічні стани та процеси, що проявляються у мовленні, а також авторство письмового документа та усного мовлення, зафіксованого на різних носіях інформації.

Загальний метод дослідження психолого-лінгвістичної експертизи полягає у вивченні різних зразків тексту, що відтворює окремі психологічні риси його автора та дає можливість побудувати його психологічний портрет. При проведенні досліджень до уваги приймається носій, на якому зафіксований текст, а також спосіб його відтворення. Текст складається із двох складових: смислове та формально-мовне значення.

Писемне мовлення виражається за допомогою системи графічних і мовних знаків. При аналізі писемного мовлення необхідно мати зразок тексту, що зв'язаний загальним смыслом і виконаний на 1-2 сторінках.

Експертиза писемного мовлення ґрунтується на трьох основних критеріях:

1 - ступінь грамотності автора;

2 - словниковий запас;

- стиль викладання.

При аналізі **усного мовлення** можна визначити такі ознаки:

емоційний стан особистості, загальне самопочуття, специфічні зміни в загальному емоційному стані, рівень емоційної активності;

індивідуальні особливості розумової діяльності особистості;

значущість певних об'єктів і їх місце у сфері актуального усвідомлення, а також особливості вольового й мотиваційного регулювання свідомості.

При проведенні психолого-лінгвістичної експертизи ретельному аналізу піддаються всі аспекти мовленнєвих висловлювань, їх емоційна забарвленість, зміст та мовне оформлення. Аналітичні дані мають безпосереднє відношення до класифікації особистості й визначення її психологічного типу, що створює широкий простір для роботи шкільного психолога.

Схема психолого-лінгвістичної експертизи тексту

Оцінка елементів тексту:

розмір і форма текстового матеріалу;
композиція і стиль тексту;
особливості речень, словосполучень та словникового складу;
елементи, що свідчать про спонтанність або підготовленість викладеної інформації;
позиція з погляду психології;
напрямок тексту;
індивідуальні особливості особистості;
особливості темпераменту й емоційної сфери особистості.

Оцінка особливостей тексту: визначення того, про що свідчить даний текст. Так, за зразком тексту можна визначити, у якому емоційному стані досліджуваний перебував у момент викладу письмової інформації.

Психолого-лінгвістична експертиза використовується у процесі одного з основних напрямків роботи шкільного психолога – психодіагностичного. На основі отриманих даних робиться висновок і визначається проблема, що дозволяє перейти до інших напрямків психологічної роботи, які зазначені у Положенні про психологічну службу системи освіти України (додаток 1).

3. Особливості психологічної експертизи іграшки

даний час, коли в життя наших дітей активно входять іграшки нового покоління, надзвичайно важливо оцінити їх розвиваючий потенціал. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває кваліфікована **психологічна експертиза іграшок**, що враховує не тільки їх санітарно-гігієнічні або естетичні властивості, але й можливу психологічну роль у розвитку дитини.

Тлумачні словники дають наступне визначення іграшки:

річ, призначена для гри (С. Ожегов);
предмет, призначений для гри дітей (Т. Єфремова);
річ, призначена дітям для гри, забавка (Великий тлумачний словник сучасної української мови).

Психологічна експертиза іграшки припускає:

☐ оцінку її якості з погляду ролі, яку вона відіграє в розвитку дитини на кожному віковому етапі;
☐ культурний потенціал, тобто культурний досвід, який освоюється за її допомогою.

У психологічній експертизі, на відміну від інших видів експертиз (санітарно-гігієнічна, технічна та ін.), під якістю мається на увазі можливість іграшки розвивати ігрову активність дитини, стати способом засвоєння культурного досвіду, формування пізнавальної сфери й особистості дитини. Очевидно, що критерії експертизи іграшки повинні оцінювати, насамперед, її потенційні можливості. Тут варто виходити не із зовнішніх товарних якостей, а з можливостей іграшки стати предметом самостійної гри дитини,

що може мати різні форми.

В основу розробки психологічних критеріїв експертизи іграшки покладені діяльнісний підхід О. Леонтьєва та періодизація психічного розвитку дитини Д. Эльконіна.

Розгляд іграшки як способу організації ігрової діяльності по освоєнню культурного досвіду дозволяє виділити наступні **критерії експертизи (оцінки) іграшки:**

- 1) відповідність іграшки завданням віку;
- 2) вимоги до іграшки з погляду діяльності:
 - ☐ привабливість (мотивація до гри з іграшкою);
 - ☐ орієнтування (зрозумілість і адекватність мети дії, повнота, відкритість);
 - ☐ наявність орієнтирів, необхідних дитині для контролю правильності виконання дії;

можливість самостійної дії дитини з іграшкою (операційні можливості);

3) відкритість іграшки для виконання різних розвиваючих дій (розвиваючий потенціал).

Перераховані вище вимоги є загальними, але мають свою специфіку залежно від типу іграшки.

Розрізняють іграшки, призначені для предметної ігрової діяльності (оволодіння пізнавальними, регуляторними, моторними діями) і для сюжетної гри (освоєння змісту та цінностей певного роду відносин і діяльності). Якщо для *предметних іграшок* необхідна повнота орієнтування й операторики, то *сюжетні іграшки* не містять у собі повного орієнтування й операторики для програвання відносин. Орієнтування складається з максимально повного набору елементів відображуваної ситуації й системи відносин у ній. Повнота орієнтування, розмаїтність операторики й можливість контролю задається дорослими.

Крім оцінки іграшки як засобу освоєння культурного досвіду, формування пізнавальної сфери й особистості дитини в ході ігрової діяльності, необхідна її оцінка як способу входження в соціальне співтовариство однолітків і побудови відносин. У даному контексті критерієм оцінки є *значимість іграшки в дитячій субкультурі* з урахуванням віку й статі дитини. Якщо значимість іграшки суперечить етичним і естетичним нормам культурного середовища, вона не може бути рекомендована для дитячої гри.

Ставлення фахівців різних країнах світу до експертизи іграшок відрізняються певними розбіжностями. У суспільстві, де цінності численні й відносні, ця оцінка може сильно варіюватися. Слід зазначити, що дизайн іграшки стає усе більш популярним напрямком діяльності й предметом навчання в багатьох країнах світу (Нідерланди, Франція, Китай та ін.). При цьому цінність іграшки визначається, насамперед, її оригінальністю, естетичними та технологічними якостями. У більшості країн існує явне протиріччя між попитом іграшки на ринку та її психолого-педагогічною

цінністю (додаток 9).

Оскільки іграшка реалізує своє функціональне призначення в ігровій діяльності, необхідно розглянути схему аналізу умов даного виду діяльності.

Схема психологічного аналізу умов ігрової діяльності

Об'єкт спостереження.

Дотримання правил ігрового режиму.

Наявність ігрового майданчику, обладнаного для гри.

Розміщення та зберігання іграшок.

Дотримання правил користування іграшками.

Взаємозв'язок гри з іншими видами діяльності дітей.

Розвиток відповідальності за зберігання та належний стан іграшок.

Загальний висновок.

4. Психологічна експертиза освітнього середовища

Психологічна експертиза освітнього середовища - оцінка відповідності освітнього середовища (освітніх програм, навчальних посібників, підручників та ін.) освітнім і виховним завданням, а також віковим та індивідуальним особливостям особистості, що навчається.

Метою психологічної експертизи є створення безпечного, розвиваючого, психологічно комфортного середовища, у якому зростає, навчається й виховується дитина; гуманізація засобів і способів виховного впливу на особистість, що розвивається, її захист від деструктивного виховного й психологічного впливу.

Загальні підстави здійснення психологічної експертизи освітнього середовища зазначені у Положенні про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України (додаток 4).

Далі пропонуються критерії оцінювання та схеми психологічних експертиз окремих об'єктів освітнього середовища.

Критерії ефективності авторської педагогічної розробки

Гуманітарність (потенціал гуманітарного розвитку учня й педагога):

- виражена особистісна позиція автора, суб'єктивність тексту, можливість одержати досвід емоційно-ціннісного відношення;
- діалогічність, можливість вибору рішень;
- рефлексивні можливості (пізнавальна, діяльнісна, емоційна рефлексія).

2. Актуальність для освітнього процесу:

- відповідність освітньому стандарту;
- аналогічність подібних педагогічних розробок;
- новизна авторської позиції, характер новизни (об'єктивна, суб'єктивна, концептуальна).

3. Відповідність певному віку.

4. Відповідність певному освітньому напрямку.

5. Методична культура:

відповідність назви змісту;
технологічність;
погодженість цілей, засобів і результату;
методична цілісність і варіативність;
реалістичність цілей.

**Схема експертного висновку психологічної експертизи
авторських педагогічних розробок**

Допуск (впровадження) у масову школу: - доцільний; -
необхідний/актуальний;
- заборонений.

Використання в спеціалізованих школах: - рекомендовано; -
можливо; - недоцільно.

Представлені матеріали необхідно доробити з урахуванням
зауважень експертів за результатами апробації.

Авторська розробка доцільна для впровадження тільки з
відповідним науково-методичним комплексом і психологічним супроводом.

Замовлення на впровадження або рекомендація авторові на
продовження роботи з метою удосконалення розробки.

Гуманітарні вимоги до сучасного підручника Сучасний підручник
має вчити:

Культурі мислення:

формулюванню основних понять та істотних визначень;
моделюванню: схематичне зображення явищ, подій, відносин, дій
тощо;

виділяти основну думку або акцентувати її;
порівнювати, зіставляти, оцінювати, інтерпретувати, виділяти
підстави;

бачити ціле і його частини, бачити частини в цілому.

Культурі діяльності:

ставити та бачити мету діяльності;
планувати й проектувати діяльність;
знаходити й обирати засоби діяльності;
здійснювати переклад схем у конкретні дії;
аналізувати ситуацію.

Психологічній культурі:

самоспостереженню, самоаналізу, самооцінці;
формувати установку на творчу діяльність;
розвивати увагу до внутрішнього світу (розуміння,
альтернативність і варіативність, діалогічність, сумнів, самостійність тощо).

4. Культурі мови й культурі спілкування:

дотримуватись адресності висловлювань;
працювати із джерелами інформації всіх типів;
інтерпретувати й імпровізувати;
організовувати колективну діяльність і брати участь у ній.

Схема психологічної експертизи навчального посібника

I. Рівень відповідності змісту посібника конкретній галузі наукової й практичної діяльності: посібник ставить і вирішує актуальні

інноваційні для даної галузі завдання; посібник формує адекватне розуміння досліджуваної галузі; посібник допомагає вирішувати стандартні завдання; на основі посібника можна вирішувати окремі класи стандартних завдань; на основі окремих розділів посібника можливе розуміння стандартних завдань.

Рівень (досяжний) керування пізнавальною діяльністю: посібник може бути успішно використаний в самостійній роботі; деякі розділи посібника можуть бути використані в самостійній роботі; успішна робота з посібником можлива при постійному звертанні до інших посібників; робота з посібником вимагає постійних вказівок педагога; кожний розділ посібника вимагає спеціального коментування з боку педагога.

Рівень відповідності дидактичної структури посібника сучасним вимогам: відповідність обсягу й оформлення посібника валеологічним вимогам (відповідає/не відповідає); відповідність структури посібника структурі навчальної діяльності (цілком відповідає/у достатній мірі відповідає/не відповідає); співвідношення тексту й позатекстового матеріалу (вдале/невдале); успішність реалізації функцій стимулювання та контролю (добре/задовільно/погано).

IV. Рівень відповідності якості поліграфічного виконання дидактичним вимогам: шрифт, формат, якість ілюстрацій (гарно/задовільно/незадовільно); якість паперу (гарно/задовільно/незадовільно).

V. Рівень відповідності лінгвістичних характеристик тексту дидактичним вимогам: синтаксична складність тексту; термінологічна складність тексту.

Експертиза освітньої програми як нормативного документу, що визначає діяльність закладу освіти, проводиться у наступних випадках:

- за заявою освітньої установи на проведення процедури ліцензування;
- за заявою освітньої установи на проведення державної атестації;
- за особистою заявою керівників освітньої установи при їх атестації;
- за заявою освітньої установи про відкриття експериментального майданчика.

Крім того, освітня програма експертується керівними органами освіти при її узгодженні та комплексній перевірці освітньої установи.

Схема психологічної експертизи освітньої програми

Адекватність типу й виду освітньої програми, представленої на експертизу, концепції національної стандартної класифікації освіти.

Формулювання мети освітньої програми.

Опис результатів реалізації освітньої програми.

Характеристика учнів, яким адресована освітня програма.

Навчальний план, що відбиває специфіку змісту предметного знання.

Програмно-методичне забезпечення навчального плану.

Опис специфіки позакласної роботи.

Система діагностичного забезпечення освітньої програми.

Система корекційного забезпечення освітньої програми.

Організаційно-педагогічні умови реалізації освітньої програми.

Форма атестації навчальних досягнень учнів після реалізації освітньої програми і характер документів про них.

Подальші перспективи впровадження освітньої програми.

Схема психологічної експертизи педагогічних досягнень

I. Досягнення працівника у професійних конкурсах, грантах

(переможці, дипломанти, призери).

Науково-методична інноваційна робота.

III. Трансляція передового досвіду педагога. IV. Досягнення вихованців, учнів.

V. Результати підсумкової перевірки вихованців, учнів.

Критерії оцінки педагогічного досвіду

Ефективність (позитивна результативність досягнень учнів відповідно до освітньої програми, за якою працює педагог);

Оптимальність (досягнення кінцевого результату при найменших фізичних, розумових та часових витратах);

Новизна (використання інноваційних форм, методів та засобів реалізації досвіду);

Системність (позитивні результати є наслідком застосування продуманої системи навчання та виховання);

Стійкість і відтворюваність результату (тривале функціонування позитивних результатів впровадження досвіду, їх стабільність та повторюваність).

Схема психологічної експертизи педагогічного досвіду

Теоретичне обґрунтування: концептуальні основи обраного напрямку (теми), науковий доробок відомих фахівців у даній галузі, на який спирається педагог (автор, назва праці).

Провідна мета: центральна, основна думка, що визначає сутність досвіду й передбачає варіативність форм його застосування; виділення головного, істотного в діяльності педагога; характеристика кінцевого результату.

Завдання: впливають із мети й конкретизуються щодо її досягнення.

Технологія: система конкретних педагогічних дій (організація, зміст, методи, форми, прийоми навчання і виховання).

Умови, які допомагають вирішити поставлені завдання й досягти мети:

- теоретична зацікавленість, - професійна компетентність,
- побудова розвиваючого середовища,
- використання нововведень, нових форм занять,
- співробітництво й партнерські відносини з дітьми й батьками.

Основні принципи роботи педагога:

наукова основа,
варіативність видів діяльності,
принцип результативності та інші.

Результат: висновок про те, які результати даних педагогічних дій, чим вони відрізняються від інших результатів; оцінка умов, при яких даний досвід є ефективним.

Критерії оцінки якості інноваційної освітньої діяльності

Оцінка якості проблемно-орієнтованого аналізу стану педагогічної системи (проблематизації).

Оцінка якості пошуку можливостей (способів) рішення проблеми.

Оцінка якості планування.

Оцінка якості мотивування участі педагогічного колективу (інших учасників) в інноваційній діяльності.

Оцінка якості виконання (реалізації) плану.

Оцінка якості контролю й регулювання інноваційних процесів.

Оцінка плану реалізації експерименту.

Рекомендації:

рекомендувати продовжити роботу над дослідженням;
рекомендувати доробити проект або один із його етапів;
рекомендувати припинити дослідження;
рекомендувати підготувати публікацію за деякими аспектами інноваційної діяльності тощо.

Готовність освітньої установи до впровадження інновацій визначається наступними **компонентами**.

Мотиваційні компоненти:

а) дослідження адміністрацією освітньої установи ставлення учасників проекту до майбутньої дослідно-експериментальної роботи;

б) переконаність учасників перетворення освітньої системи у доцільності передбачуваного введення змін (за результатами дослідження);

в) організація підтримки перспективних ідей, стимулювання творчої активності.

Компоненти цілеутворення:

а) напрацювання в освітній установі механізмів своєчасного виявлення

відповідних протиріч;

- б) залучення самих суб'єктів педагогічної практики в утворення цілей, розробку концепцій, стратегій розвитку освітніх процесів;
- в) орієнтованість задумів на перетворення спільної діяльності.

Операційні компоненти:

а) уміння адміністрації сполучати точно сформульовані й повно з'ясовані змісти, вкладені учасниками інноваційних розробок в утворювальні цінності й ідеали, з технологіями, способами взаємодій і навчальним змістом;

б) наявність у керуючій підсистемі стратегій управлінського й педагогічного підходів, а також наявність у стратегіях рефлексивної зони, що містить критерії розвитку;

в) узгодження адміністрацією підходів і цілих стратегій за підставами розвитку;

г) оцінка управлінської стратегії щодо загального напрямку перетворення навчального закладу.

Загальні питання інноваційної діяльності в системі освіти зазначені

Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (додаток 13).

5. Психолого-педагогічна експертиза

Психолого-педагогічна експертиза – це експертна діяльність шкільного практичного психолога, яка розгортається в складі психологічної служби і натеper розглядається як один з найбільш важливих напрямів його фахової діяльності. Її проведення актуалізується відповідно до виникнення проблем шкільного життя на всіх рівнях загальноосвітньої школи.

Окрім проблем шкільного життя, психолого-педагогічна експертиза виявляє особливості відносин дитини з батьками та іншими родичами з метою вирішення різноманітних проблемних питань (стиль сімейного виховання та його вплив на дитину, батьківський спосіб життя та його вплив на розвиток дитини, ступінь прихильності дитини до батька/матері та його причини тощо). Зазначені проблемні питання та пов'язані з ними проблемні ситуації можуть бути ***підставами для призначення психолого-педагогічної експертизи***, зокрема, для з'ясування особливостей розвитку і формування дитини в сім'ї, школі, соціальному оточенні, референтній групі тощо.

Виділяють наступні **види психолого-педагогічної експертизи**:

психолого-педагогічна експертиза готовності дітей до шкільного навчання;

психолого-педагогічна експертиза порушень психічного розвитку;

психолого-педагогічна експертиза дітей «групи ризику»;

психолого-педагогічна експертиза обдарованих учнів;

психолого-педагогічна експертиза ефективності діяльності педагогів та психологів та ін.

Одним із напрямків психолого-педагогічної експертизи є встановлення ***психологічної готовності дітей до шкільного навчання***.

У вітчизняній психології загальна здібність до учіння (навчання) розглядається як складне багатокомпонентне інтегративне утворення, в складі якого у якості стійких характеристик виділяються внутрішні умови формування інтелектуальної діяльності, що саморегулюється.

Складовими цих умов є оптимальним чином розвинені для віку мотиваційний, інтелектуальний і регулятивний компоненти. Вони, у свою чергу, складають передумови до становлення суб'єктивної активності дитини в учбовій діяльності.

Експертиза психологічної готовності дитини до шкільного навчання включає:

- загальну підготовку дитини, рівень розвитку її здібностей відповідно віку;

- психологічну готовність до навчання в умовах початкової школи. Метою експертних оцінок на цьому етапі є виявлення особистісного потенціалу дітей шести- і семирічного віку та прогноз успішності їх діяльності в умовах шкільного навчання.

Складовими психологічної готовності до школи є:

особистісно-мотиваційна складова: певний рівень моральної зрілості, тобто здатність володіння своєю поведінкою; наявність соціальної толерантності у міжособистісних стосунках; поєднання власних інтересів з інтересами малої групи, до якої входить дитина, класного колективу, учителів і батьків; пізнавальний інтерес; бажання займатися суспільно значущою діяльністю; потяг до нового; позитивне ставлення до загально прийнятих норм поведінки; наявні мотиви досягнень; внутрішні компоненти мотивації, стійкість пізнавальної мотивації навчальної діяльності;

інтелектуальна складова: відповідний віку рівень розвитку пізнавальної сфери особистості (сприймання, пам'ять, мислення, мовлення, уява, увага); особливості мисленнєвої активності; аналітичність і креативність мислення;

афективна (емоційно-вольова) складова: наявність позитивного ставлення до школи, класу та однокласників; емоційна стійкість як здатність протидіяти негативному впливу на власну поведінку інших учасників навчального процесу; ситуативні порушення поведінки; здатність довільної саморегуляції (шляхом переборення перешкод) діяльності та поведінки у різних видах навчальної роботи.

Деякі психологи (М. Савчин, Л. Василенко та ін.) до окремих компонентів психологічної готовності до шкільного навчання відносять особистісну та соціально-психологічну готовність, що передбачає формування у дитини готовності до сприйняття нової соціальної ролі - школяра.

Проблема адаптації дітей молодшого шкільного до умов навчання виділена дослідниками як одна з найбільш актуальних. Частково вона

пов'язана з недостатньо високим рівнем готовності дітей до школи, однак, наявні й суто шкільні чинники. Серед них виділяють такі:

зміна провідного онтогенетичного виду діяльності (перехід від гри до навчання);

досить жорстке нормування організації та проведення самого процесу навчання.

Деадаптація проявляється у труднощах засвоєння навчального матеріалу, різкій мінливості настрою окремих дітей, деяких порушеннях стосунків між однолітками, виникненні непорозумінь окремих учнів з батьками та вчителями тощо.

Шкільні психологи-експерти вважають, що до індивідуальних чинників деадаптації слід віднести надмірну чутливість і підвищену збудливість нервової системи дитини. Емоційна вразливість таких дітей потребує розробки для них індивідуальних планів навчання, а також проведення спеціальних занять з психокорекції та психогімнастики, що сприятиме розвитку в них здатності до саморегуляції.